

Natuurbeheer door akkerbouwers werkt goed

Agrarisch natuurbeheer op perceelsniveau heeft niet zoveel zin. Je kunt het volgens Alterra-onderzoeker prof. dr. Paul Opdam beter op landschapsniveau toevoegen. Het werk van drs. Ben Koks van de Rijksuniversiteit Groningen en Sovon Vogelonderzoek Nederland lijkt dat te bevestigen. In Oost-Groningen is mede dankzij zijn werk de grauwe kiekendief van de ondergang gered.

Ooit kwam de kiekendief algemeen in Nederland voor. In 1986 telde deze roofvogelsoort in Nederland echter nog maar drie broedparen. In 1991 zocht een paartje zijn heil in een luzerneveld in een Dollardpolder. Nestbescherming in combinatie met braaklegging leidde tot een bescheiden herstel. Sinds enkele jaren broedt de grauwe kiekendief nu met dertig tot veertig paren in Nederland, vooral in het Oost-Groninger akkerland. In Nederland werken akkerbouwers inmiddels van harte mee aan de kiekendievenbescherming en onderzoekers en vrijwilligers houden elk jaar gegevens bij als aantallen, foeragegedrag, prooikeuze en broedsucces. Ben Koks ontdekte dat het broedsucces in Nederland het herstel niet

kon verklaren. Blijkbaar was er immigratie. Daarom richt hij zijn aandacht nu op Noord-Duitsland.

Wintergerst in trek

Over de grens bij Nieuweschans strekken de akkers met soms ruige randen zich uit. Precies het gebied waarin grauwe kiekendieven graag huizen. Met agrarisch beheer hoopt Koks ook dit gebied in een kiekendievenbolwerk te veranderen. In Nederland bleek de combinatie van uitgestrekte tarwe-, koolzaad- en luzerneakkers met braakliggende percelen of akkerranden ideaal. Op de braaklanden en akkerranden, mits ingezaaid met een uitgekiend mengsel van grassen en enkele kruiden, wemelt het van

de muizen en zangvogels: prima kiekendievenvoer. De akkers vormen een veilige broedplek voor de vogels, mits het gewas laat wordt geoogst of het nest beschermd is. In Noord-Duitsland groeit veel wintergerst en dat blijkt nog meer in trek bij de vogels dan tarwe. Wintergerst wordt eerder geoogst, als de kuikens nog op de grond zitten. Het is daarom zaak het nest te vinden en te markeren.

Het vrouwtje houdt zich urenlang gedeisd bij haar kroost, tot haar man terugkeert van de jacht. Dan neemt ze in de lucht in een acrobatische manoeuvre zijn prooi over, om daarmee bij het nest te landen. Nu weet Koks de plek. Even later stapt hij met een koffertje met apparatuur en drie bamboestaken het veld in. De jongen zijn groot genoeg om ze te wegen, te meten en te ringen. Koks legt een vleugel langs de duimstok: '22 centimeter, 22 dagen oud dus. Kan over drie dagen uitvliegen.' Onder het nestdons breken de roestbruine veren al door. Het gealarmeerde getijk van de oudervogels boven het nest verstomt. Het lijkt alsof ze inzien dat ze die indringers toch niet kunnen verjagen en daarom gaan ze maar op jacht.

Wantrouwig eerste jaar

Boer Meyer is op het vogelbeschermingswerk in zijn gerst afgekomen. Het is zijn eerste kiekendievenbeschermseizoen en alleen al op zijn land zitten minstens vier kiekendievennesten. Hij is bang dat er straks nog een natuurreservaat van wordt gemaakt. Maar Koks verzekert hem dat grauwe kiekendieven juist cultuurland nodig hebben. 'Het eerste jaar is men wantrouwig', vertelt hij, 'het wantrouwen tussen natuurbeschermers en boeren is in Duitsland groter dan in Nederland. Maar al na één jaar werken de Duitse akkerbouwers in het Reiderland, tussen de Groninger grens

en de Ems, heel enthousiast mee. Ze hebben de eerste agrarische natuurvereniging van Duitsland opgericht: de 'landschaftliche Naturverein Reiderland'. De natuurorganisaties werken hier nog ambtelijker dan bij ons en onze aanpak van 'niet praten, maar doen' slaat enorm aan. Samen met akkerbouwers presenteerden we ons kiekendievenconcept aan de regering van Nedersachsen. We legden de Duitse minister van Landbouw uit hoe zo'n 'Wiesenwei' eruitziet. Hij zegde spontaan geld toe voor 120 kilometer akkerland.'

Wat begon als overwerk voor Sovon Vogelonderzoek Nederland is na veertien jaar uitgebreid tot een promotieonderzoek in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen. Ook Wageningen Universiteit ziet er heil in, maar zoekt nog financiering. Landschapsecoloog Paul Opdam is benieuwd hoe agrarisch natuurbeheer het best kan bijdragen aan natuurwaarden als de kwaliteit van akkervogelleefgebieden. Hij verwacht dat je het natuurbeheer het beste kunt clusteren. Een boer in Zuid-Holland krijgt dezelfde subsidie voor een ruige akkerrand als een boer in Oost-Groningen, ongeacht de potentie van het gebied. Dat is vreemd beleid. Als er in Zuid-Holland nooit grauwe kiekendieven zijn, zal een akkerrand ze daar ook niet helpen. In plaats van beheersmaatregelen op perceelsniveau te nemen, zou je dat volgens Opdam beter op landschapsniveau kunnen doen. Hij zou het mooi vinden als die veronderstelling in het onderzoek van Ben Koks getoetst kon worden. Voor akkerplanten is die hypothese al eens bevestigd. Alterra-onderzoeker dr. Willemien Geertsema toonde aan dat ruim-

telijke clustering van beheersmaatregelen gunstig uitpakte. Voorts is Opdam benieuwd hoeveel invloed landschapselementen als houtwallen op akkervogels hebben. En hij wil graag weten wat de meeste impact heeft: twintig graanakkers met een ruige grasrand of negentien akkers en een stuk braakland.

Geschiede indicatorsoort

In Duitsland biedt 120 kilometer akkerrand een uitgelezen kans voor onderzoek naar beheerseffecten op akkervogels. Koks weet inmiddels dat agrarisch beheer succes heeft, als de omgeving tenminste aan minimumeisen voldoet: aaneengesloten open akkerland zonder veel bebouwing, bomen of windmolenparken. De grauwe kiekendief is een geschikte indicatorsoort, want waar hij het goed doet, lift een hele rij bedreigde akkervogels mee. Sinds een jaar worden de kiekendieven van een zender voorzien, zodat de onderzoekers de vogels kunnen volgen. Zo brengen ze de typen jachtgebied en de prooikeuze in kaart. De onderzoeker hoopt het gebied zo 'kiekendief-fähig' te maken dat het van een laatste toevluchtsoord uitgroeit tot een brongebied vanwaaruit de soort voormalige leefgebieden kan heroveren. Boer Meyer werkt daaraan mee: hij zal een stuk gerst van 11 bij 11 meter rond het nest laten staan. Een broedend kiekendiefvrouwtje drukt zich bij gevaar net zo plat tegen de akkerbodem als haar jongen. Maar tegen grote combinaties helpt dat niet. Koks rastert het vierkant af met schrikdraad, want een vos krijgt het nu eenmaal snel in de gaten als er iets te halen valt. ■